

ASUPRA UNOR CONSIDERAȚII PRIVIND ADUNAREA STĂRILOR ÎN MOLDOVA VEACURILOR XIV-XV

În abordarea problematicii Adunărilor de Stări în Țările Române, unele aspecte au fost insuficient clarificate în trecut. Astfel de aspecte sunt cele care țin de terminologia uzitată în istoriografie, de denumirea purtată de instituție în secolele XIV-XV și de atribuțiile avute în aceeași perioadă.

Reprezentanții scrisului istoric românesc, care au tratat chestiunea Adunărilor de Stări, s-au axat fie pe problematica veacurilor XVII-XVIII, pe care documentația mai bogată o face mai ușor de analizat, fie, referindu-se și la secolele XV-XVI, foarte rar XIV, au omis unele atestări, iar asupra unor aspecte importante au făcut aprecieri uneori neîntemeiate. De asemenea, nici unul din studiile dedicate problemei nu a operat o analiză atentă a influenței pe care contextul intern și internațional l-a avut asupra exercitării puterii prin și de către Adunărilor Stărilor. Uneori cercetătorii s-au limitat la recunoașterea instituției în documentele vremii, alții să exprime enunțuri generale, lipsite de nuanțările care erau necesare.

Terminologia adunărilor de stări în istoriografie.

În 1938, D. P. Bogdan, editând o serie de acte moldovenești de dinainte de Ștefan cel Mare, afirma, întemeindu-se pe un document din 25 iunie 1441¹, emis la Bulgari de cancelaria lui Iliș voievod și Ștefan voievod, domni asociați ai Moldovei, că „și în Moldova era cunoscută vestita *dietă* polonă care purta numele de *seim*”² și că „primul *seim* cunoscut în Moldova este cel prezentat de actul nostru”³. În anul următor, Gheorghe Duzinchevici și Damian P. Bogdan⁴ vor dezvolta o acerbă polemică în jurul termenului de *seim*.

După cel de-al doilea război mondial, problema Adunărilor de Stări avea să cunoască o nouă abordare, de data aceasta sistematică, al cărei autor, Gheorghe I. Brătianu, îi va acorda ultima parte a vieții. Concretizată într-o serie de opt studii, dintre care *Sfatul domnesc și Adunarea Stărilor în Principatele Române*⁵, apărut postum în 1977, este cel mai valoros, concepția lui Brătianu vizează stabilirea unor scheme cronologice și comparative care se vor dovedi viabile. Sub raportul cronologic al chestiunii, concluziile lui Brătianu⁶ nu au fost acceptate sau, mai degrabă, cunoscute de către unii dintre istoricii români, lucru explicabil prin blamarea operei lui Gheorghe I. Brătianu de către comuniști, fapt ce a condus la nepublicarea în țară a studiului citat și la târzia lui editare – după 24 de ani de la moartea istoricului – în străinătate. Cele câteva lucrări apărute în România, după 1977, au tratat tangențial opiniile lui Brătianu, doar reeditarea volumului, în 1995, putând deschide calea unor reevaluări ale aspectelor controversate.

În 1957, Petre P. Panaitescu impunea termenul de *mare adunare a țării* sau de *adunare generală a țării*, pe care o analizează ca „instituție a orânduirii feudale”⁷. O întregire documentară de o importanță aparte pe care o aduce autorul – versiunea latină a actului boieresc de confirmare a omagiului depus de Petru II, în 1448, regelui Poloniei, Cazimir al IV-lea – are menirea și meritul deosebit de a clarifica unele aspecte puțin înțelese în trecut⁸.

Constantin Cihodaru aducea, în 1964, primele critici teoriei lui Petre P. Panaitescu⁹. Pe urmele izvoarelor cronice de secol XVII-XVIII, el atribuie adunărilor reunind *boieri și țara* caracterul și

¹ *Acte moldovenești înainte de Ștefan cel Mare ...*, Fundația „Regele Carol I”, București, 1938, p. 34-36 (în continuare se va cita *Acte*).

² *Ibidem*, p. 8.

³ *Ibidem*, p. 9.

⁴ *Contribuții la istoria Moldovei după moartea lui Alexandru cel Bun*, *Revista Critică*, I, 1939, p. 21-38 și în extras, Iași, 1939, 20 p., apud D. P. Bogdan, *În jurul unor considerațiuni privind istoria Moldovei după moartea lui Alexandru cel Bun. Răspuns d-lui Gh. Duzinchevici*, în *Arhiva Românească*, III, 1939, p. 275-286 (în continuare se vor cita Gh. Duzinchevici, *Contribuții* și D. P. Bogdan, *În jurul unor considerațiuni*).

⁵ *Sfatul domnesc și Adunarea Stărilor în Principatele Române*, Evry, 1977, non vidi.

⁶ *Op.cit.* Ediția a II-a, Editura Enciclopedică, București, 1995, p. 116-122 (în continuare se va cita *Sfatul domnesc*).

⁷ *Marea adunare a țării, instituție a orânduirii feudale în Țările Române*, în *Studii. Revistă de istorie*, X, 1957, nr.3.

⁸ Vezi argumentația prezentată în articolul de față.

⁹ *Sfatul domnesc și sfatul de obște în Moldova (secolele XV-XVIII)*, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol”*, I, 1964 (în continuare se va cita *Sfatul domnesc*).

numele de *sfat de obște*¹⁰. Acest sfat, având atribuții electivă și apărând, conform mențiunilor lui Grigore Ureche, în Moldova la 1457¹¹ s-ar deosebi de un *sfat largit*, convocat pentru „probleme grave și acte pentru a căror îndeplinire se cerea o deosebită solemnitate”¹², precum și de *sfatul obișnuit*, „care asista pe domn la rezolvarea unor procese, la acordarea unor danii din domeniul de stat”¹³. Un rol aparte îl are *curtea*, totalitatea „boierilor mari și mici” amintiți în partea finală a documentelor. Mulți istorici au confundat această asistență cu sfatul domnesc, dar, întrucât, în documentele de secol XV se disting două tipuri de garanți ai actelor domnești, respectiv „boierii și sfatul”, se impune precizarea că sfatul domnesc este altceva decât curtea voievodului¹⁴. Admitem distincțiile făcute de Constantin Cihodaru, dar nu putem fi de acord cu denumirea și atribuțiile conferite adunării stărilor, deoarece pentru secolul XV nu este întemeiată denumirea de *sfat de obște*, transmisă de izvoare de secol XVII-XVIII, iar instituția cu un atare caracter apare menționată în texte încă din secolul XIV – documentele din 26 septembrie 1387¹⁵ și 6 ianuarie 1395¹⁶ – pe care autorul le încadrează între „sfaturile obișnuite”¹⁷, atribuțiile ei fiind, inițial, de politică externă și nu electivă.

Văzând în domnul țării un „mandatar” al boierilor, Aurelian Sacerdoțeanu opina că în actele de omagiu nu era nevoie de consultarea „țării”, aceasta putând fi reprezentată de vârfurile boierimii¹⁸. Actul la care face referire autorul, cel din 26 septembrie 1387, este destul de explicit pentru a putea infirma concluziile sale. Astfel, din document reiese faptul că anterior depunerii omagiului către Wladislaw Jagiello al Poloniei, Petru I a ținut „un sfat în mod special” cu boierii țării¹⁹, iar cei cinci „supremi consiliari” îl susținuseră pe domn „în numele nostru și al tuturor celorlalți boieri ai Țării Moldovei cari ni-au împuternicit cu toată autoritatea să facem aceasta”²⁰. Reputatul istoric recunoaște însă că existența unui stat organizat presupune funcționarea unei diete generale, pe care o identifică în alte două acte moldovenești anterioare anului 1441, considerat îndeobște anul primei mențiuni documentare a ei: unul din 13 decembrie 1421, celălalt din 19 septembrie 1436²¹. În ambele documente găsim, după expresia autorului, mențiunea *mării adunări a țării*²².

În 1968, Nicolae Stoicescu opina că „problemele politice de o însemnătate deosebită nu erau dezbătute în ședințele obișnuite ale sfatului sau divanului domnesc, ci în adunări mai largi la care luau parte și alți reprezentanți ai categoriilor sociale privilegiate”²³, pe care le numește, în baza mențiunilor de secol XVII, *sfaturi de obște*²⁴. Abundența termenilor de *sfatul cel mai înalt*, *sfatul țării* și *singlit* pentru *sfatul restrâns*, *divan* pentru *sfatul largit* și *sfat de obște* pentru *adunările reprezentanților Stărilor sociale* în secolul XVII, s-ar datora faptului că în această vreme documentele, „scrise tot mai mult în limba română – devin mai explicite și mai bogate în informații decât în veacurile anterioare, fără însă a face nici în această vreme o diferențiere netă între termenii folosiți”²⁵. Preluând schema tripartită a lui Constantin Cihodaru – care adăugase însă și *curtea* în structura instituțională auxiliară domniei –, Nicolae Stoicescu elimină confuzia, inexplicabilă de altfel, care stăpânise istoriografia și care generase o extrapolare a denumirilor de secol XVII-XVIII asupra instituției din secolele XIV-XV. Din păcate, și Nicolae Stoicescu se dovedește tributar aceluiași șablon terminologic, pe care nu-l putem susține, deși acceptăm ca reală și obiectivă schema propusă.

¹⁰ *Ibidem*, p. 74.

¹¹ *Letopisețul Țării Moldovei*, Minerva, București, 1987, p. 34.

¹² C. Cihodaru, *Sfatul domnesc*, p. 74.

¹³ *Ibidem*, p. 73.

¹⁴ *Ibidem*, p. 58.

¹⁵ M Costăchescu, *Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, II, *Viața Românească*, Iași, 1932, p. 599-602 (în continuare se va cita *Documentele*).

¹⁶ *Ibidem*, p. 611-615.

¹⁷ C. Cihodaru, *Sfatul domnesc*, p. 56.

¹⁸ A. Sacerdoțeanu, *Instituții supreme ale Moldovei în secolele XIV-XV*, în *Revista Arhivelor*, IX, 1966, nr. 2, p. 25 (în continuare se va cita *Instituții*).

¹⁹ După cum, just, a corectat expresia „ținând sfat și îndeosebi luând parte” C. Racoviță, *Începuturile suzeranității polone asupra Moldovei (1387-1432)*, în *Revista Istorică Română*, X, 1940, p. 279-280 (în continuare se va cita *Începuturile*). Traducerea inițială a expresiei *specialiter accedente* aparținuse lui M. Costăchescu, *Documentele*, II, p. 600.

²⁰ M. Costăchescu, *Documentele*, II, p. 602.

²¹ A. Sacerdoțeanu, *Instituții*, p. 27.

²² *Ibidem*.

²³ N. Stoicescu, *Sfatul domnesc și mării dregători din Țara Românească și Moldova (secolele XIV-XVII)*, Editura Academiei, București, 1968, p. 105 (în continuare se va cita *Sfatul domnesc*).

²⁴ *Ibidem*, p. 13.

²⁵ *Ibidem*.

În 1971, Nicolae Grigoraș încerca *ăducerea* la un numitor comun a teoriilor lui Petre P. Panaiteșcu, Constantin Cihodaru și Nicolae Stoicescu²⁶. Ceea ce a rezultat, însă, nu a avut menirea unei clarificări a problemei. Astfel, Grigoraș susține că *sfatul de obște* ar fi o instituție intermediară între *sfatul obișnuit* și *marea adunare a țării*²⁷. Dacă *sfatul domnesc* era „o instituție cu care orice domn colabora în mod obișnuit pentru rezolvarea chestiunilor curente de ordin public”²⁸, iar *sfatul de obște* era un sfat lărgit, compus din membrii sfatului restrâns și reprezentanții uneia sau a mai multor categorii privilegiate²⁹, *marea adunare a țării* era, în opinia autorului, un „organ superior sfatului, cu caracter consultativ și deliberativ” având atribuții de politică internă și externă de interes general³⁰. Vedem, astfel, că *sfatul lărgit* al lui Stoicescu este același cu un „sfat de obște” în viziunea lui Grigoraș, iar ceea ce Stoicescu numea *sfat de obște*, Grigoraș numea *marea adunare a țării*. Schema tripartită a lui Grigoraș nu numai că nu clarifică chestiunile în dispută, pentru că preia tot termenii târzii, dar mărește confuzia și mai mult prin considerarea sfatului de obște drept sfat lărgit.

În 1980, intrau în circuitul istoriografic al probleme două contribuții însemnate: o privire comparativ-tipologică asupra instituțiilor bizantine și românești până în secolul XVIII³¹ și o sinteză de istorie a dreptului românesc³².

Valentin Al. Georgescu merge în direcția descifrării influenței bizantine asupra Adunărilor de Stări românești plecând de la două chestiuni esențiale: prima, cea a asemănărilor dintre structura de stări a societății bizantine și a celei românești medievale și a doua, existența unui tip bizantin de adunări de stări³³. Admițând influența bizantină³⁴, autorul e totuși de părere că, în Moldova, întâietatea ar fi deținut-o cea poloneză și, mai târziu, cea rusească³⁵.

Autorii capitolului *Adunarea stărilor din Istoria dreptului românesc*, Valentin Al. Georgescu și Alexandru Herlea prezintă *marea adunare a țării* ca pe o adunare a boierilor, clerului, sfatului domnesc cu „toată țara” privilegiată, exceptând pe țărani și orășeni, iar *sfatul de obște* ca pe o adunare „a boierilor și reprezentanților clerului, excepțional numai a boierilor”³⁶. Este reluată concepția lui Nicolae Grigoraș, deși se admite că o atare distincție e doar implicită în documente și chiar neconfirmabilă de analiza comparată a atribuțiilor avute de cele două instituții³⁷. Acest fenomen s-ar explica, spun autorii, prin aceea că țara reprezenta „țara cea mare”, de aici apărând „nevoia folosirii de către feudali a aceluiași termen generator de confuzie necesară și intenționată”³⁸. În același timp, formula „boierii mari și mici” ar fi avut menirea de a crea poporului credința că actele emanau de la „întreaga stare conducătoare în stat”³⁹. Se impun câteva precizări. Pentru secolele XIV-XV distincția, plecând de la componență, între marea adunare a țării și sfatul de obște, ca sfat lărgit, este inoperabilă. Reluarea identității sfat de obște-sfat lărgit e inutilă. Ne îndoim că era nevoie ca feudali să justifice emiterea unui act de către sfatul de obște prin atribuirea titlaturii de mare adunare a țării. Referitor la „boierii mari și mici”, formulă care ar fi oprit o eventuală adversitate a poporului față de „boierii mari” prin insinuarea consensului lor cu „cei mici”, ne exprimăm, din nou, îndoiala că poporul ar fi primit măsurile nefavorabile mai îngăduitor dacă ar fi emanat de la marea adunare a țării, în care intrau, evident, și boierii mici, decât de la sfatul de obște, organ aproape exclusiv al mării boierimi.

Câteva precizări interesante sunt oferite de un studiu al lui Dumitru Ciurea⁴⁰. Acesta afirmă că la sfârșitul secolului XIV - începutul secolului XV nu exista în uz o „terminologie fixată rigid” pentru

²⁶ N. Grigoraș, *Instituții feudale din Moldova, I. Organizarea de stat până la mijlocul secolului XVIII*, Editura Academiei, București, 1971.

²⁷ *Ibidem*, p. 241.

²⁸ *Ibidem*, p. 237.

²⁹ *Ibidem*, p. 243.

³⁰ *Ibidem*, p. 237.

³¹ V. Al. Georgescu, *Bizanțul și instituțiile românești până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, Editura Academiei, București, 1980 (în continuare se va cita *Bizanțul*).

³² V. Al. Georgescu, Al. Herlea, *Adunările de stări*, în *Istoria dreptului românesc*. Coordonator I. Ceterchi, Editura Academiei, București, 1980 (în continuare se va cita *Adunările de stări*).

³³ *Bizanțul*, p. 48.

³⁴ *Ibidem*, p. 49.

³⁵ *Ibidem*, p. 50.

³⁶ *Adunările de stări*, p. 264.

³⁷ *Ibidem*. Se confirmă totuși, că alegerea domnului și recunoașterea vasalității ar intra în apanajul mării adunări a țării.

³⁸ *Ibidem*, n. 1.

³⁹ *Ibidem*, p. 275.

⁴⁰ *Evoluția și rolul politic al clasei dominante din Moldova în secolele XV-XVIII*, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol”*, XVII, 1980, p. 159-228.

redarea ierarhiei boierești⁴¹. Referindu-se la echivalarea termenului de *stadla* din actul de la 19 septembrie 1436, prin care Iliș, domnul Moldovei, depunea personal, la Liov, omagiu lui Wladislaw Jagiello al Poloniei, cu cel de *stare* de către Gheorghe I. Brătianu⁴², Dumitru Ciurea face o apreciere neîntemeiată, numind echivalarea *stadla* – *stare* drept o „exagerare”, termenul datorându-se „scriitorului actului care utiliza și expresii neadecvate (*sic!*) pentru situația reală din Moldova de atunci”⁴³. Că *stadla* înseamnă *stare* reiese din textul documentului citat, făcând inutil apelul la exegeza lui Brătianu: „... ieri, aici în Liov, împreună cu întreg sfatul nostru, cu cavaleri, boieri și nobili din cetăți, orașe, cu ținuturile supuse și din fiecare *stare* sau *rang* de oameni supuși nouă, am făcut supunere...”⁴⁴. În ceea ce privește utilizarea de „expresii neadecvate” de către diecii domnești, părerea lui Dumitru Ciurea este doar o reiterare a unei teorii a lui Gheorghe Duzinchevici care, așa după cum vom vedea, este doar o speculație lipsită de temei. Autorul citat concluzionează că în secolele XIV-XV am avea câteva categorii ale boierimii moldovene, anume o boierime de sfat, dregători mari și mici, stăpâni de pământ, viteji⁴⁵.

Prima periodizare a instituției ce face obiectul interesului nostru este realizată de dicționarul instituțiilor feudale românești⁴⁶. Distingem, astfel, pentru secolele XV-XVI un tip *voievodal*, pentru secolul XVII și prima jumătate a secolului XVIII un tip *nobiliar*, iar, de la 1750 până la 1821 un *sfat de obște fanariot*⁴⁷. Autorii cataloghează denumirile primite de instituție în istoriografie ca fiind forme de manifestare ale ei, diferențiate sub aspectul componenței, unitare ca atribuții⁴⁸. Suntem într-un total de acord cu aceste considerații, cu amendamentul că începuturile tipului *voievodal* al instituției trebuie plasate către sfârșitul secolului al XIV-lea.

Denumire și atribuții în veacurile XIV-XV

Asupra denumirii și atribuțiilor avute de Adunarea Stărilor în faza ei *voievodală* de dezvoltare nu s-au făcut studii amănunțite, istoricii mulțumindu-se cu tratarea globală a mențiunilor documentare, din secolul XV și până la 1821.

Am văzut că polemica Damian P. Bogdan - Gheorghe Duzinchevici se ducea în jurul termenului *seim*⁴⁹, cuvântul apărând în documentele moldovene de secol XV în varianta sa ruteană, *soim*⁵⁰.

Unele afirmații, făcute de ambii autori, se dovedesc a fi destul de fragile. Gheorghe Duzinchevici susține, de pildă, că apariția termenului *seim* în documentul datat 25 iunie 1441 – „A scris Mihul, în Bulgari, la *seim*, în anul 6949 (1441), iunie, 25”⁵¹ – s-ar datora „paradei de erudiție” a diacului, „cunoscător al vieții publice polone”⁵². Nu cunoaștem ce motive ar fi avut Miha pentru asertarea termenului într-un document intern, nici pe ce s-a întemeiat Duzinchevici când a catalogat acest fapt drept „paradă de erudiție”. De asemenea, nu se știe de ce n-a mai folosit diacul domnesc termenul într-un alt act.

Ca răspuns la această chestiune, Damian P. Bogdan susține că explicația lui Gheorghe Duzinchevici nu își are obiectul, întrucât, termenul apare în forma sa ruteană, *soim*⁵³. Adică, o astfel de influență asupra unui act intern nu s-ar putea produce decât în formă polonă, fapt contrazis, în fond, de însuși Damian P. Bogdan, când, referitor la o observație a lui Gheorghe Duzinchevici cu privire la plasarea listei martorilor la începutul unui act din vremea lui Alexandru cel Bun – cel din 13 decembrie 1421⁵⁴ – afirmă: „Era de observat că formularul strein – polono-rutean – a influențat [...] unele acte moldovenești cu destinație externă”⁵⁵. Dacă am admite raționamentul lui Bogdan, ar trebui

⁴¹ *Ibidem*, p. 179.

⁴² *Sfatul domnesc*, p. 120.

⁴³ D. Ciurea, *op. cit.*, p. 181.

⁴⁴ M. Costăchescu, *Documentele*, II, p. 699.

⁴⁵ D. Ciurea, *op. cit.*, p. 182.

⁴⁶ *Adunarea stărilor, în Instituții feudale în Țările Române. Dicționar*. Coordonatori O. Sachelarie, N. Stoicescu, Editura Academiei, București, 1988, p. 5-9.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ D. P. Bogdan, *Acte*, p. 8-9.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 34-36; D. P. Bogdan, *În jurul*, p. 275; *Acte inedite sau greșit editate privind istoria Moldovei din 1432-1434*, în „Studii. Revistă de istorie”, XVI, 1953, nr. 2, p. 216 (se va cita *Acte inedite*).

⁵¹ D. P. Bogdan, *Acte*, p. 34-36.

⁵² Gh. Duzinchevici, *Contribuții*, p. 5 a extrasului, apud D. P. Bogdan, *În jurul*, p. 277.

⁵³ D. P. Bogdan, *În jurul*, p. 277.

⁵⁴ M. Costăchescu, *Documentele*, I, p. 142-145.

⁵⁵ D. P. Bogdan, *În jurul*, p. 283-284.

să concluzionăm că în documentele interne influența care s-ar fi putut produce ar fi fost doar cea polonă, iar în cele cu destinație externă cea polono-ruteană. Această concluzie este însă forțată și credem că nu astfel s-ar putea aduce o explicație cu privire la cauzele prezenței cuvântului *soim* în textul actului citat.

O explicație concretă, bazată pe fapte istorice, s-a încercat a fi oferită de Constantin Cihodaru, în 1964, care a plecat de la accepțiunea ruteană a termenului, aceea de „întrevedere”, „întrunire” în vederea discutării unor probleme în litigiu⁵⁶. În toamna anului 1439 s-ar fi produs o înăsprire a relațiilor dintre Iliăș și Ștefan, domni asociați ai Moldovei, cei doi începând după 26 octombrie 1439⁵⁷ să dea acte separate⁵⁸. Cearta celor doi frați ar fi durat până în primăvara lui 1441⁵⁹, neînțelegerile lor soluționându-se la Bulgari, la 25 iunie 1441⁶⁰, când ambii contrasemnează un act de danie către pan Vlad Jicov. Prin urmare, la Bulgari, la 25 iunie 1441, ar fi fost convocat un *soim*, deci o întrevedere între Iliăș și Ștefan, la care participă și cel puțin cei douăzeci de boieri, menționați ca martori în act, pentru medierea conflictului celor doi⁶¹. Explicația oferită ar fi lesne de admis, dacă nu am avea între 26 octombrie 1439 și 25 iunie 1441 nici un act emis de către ambii domni. Ori, documentele din 20 august 1440, 4 octombrie 1440, 12 noiembrie 1440⁶² contrazic afirmațiile lui Cihodaru. Așadar, convingerea că la Bulgari, în 25 iunie 1441, ar fi avut loc un *soim* de împăcare între Iliăș și Ștefan trebuie abandonată, cei doi nefiind în conflict în intervalul octombrie 1439-iunie 1441⁶³.

Putem însă formula câteva concluzii privind caracterul instituției *soim*-ului moldovenesc pe baza altor date documentare. Astfel, într-o scrisoare din 26 august 1434 a lui Piotr Bakowski, staroste de Podolia, către Wladislaw al III-lea Jagiello, regele Poloniei se spune: „Doamne dăm de știre Măriei Tale că am venit în Podolia de la Măria Ta și astfel am pe sluga nepotului tău de soră la voievodul Moldovei la *dietă* (în original, *soim*)”⁶⁴. Într-un alt act, din 19 octombrie 1476, este înfățișat *soim*-ul ca fiind o „conferință moldo-polonă”, în care se dezbăteau chestiuni privitoare la granița dintre Polonia și Moldova⁶⁵. Ambele acte desemnează prin *soim* întrevederi bilaterale moldo-polone⁶⁶.

Revenind la actul din 1441, putem doar presupune că termenul *soim* se referă la o reuniune cu rosturi mai largi ce a avut loc la Bulgari, dar asupra căreia nu avem informații privitoare la chestiunile dezbătute și hotărâte, cu excepția daniei făcute lui pan Vlad Jicov.

În mod cert, *soim*-ul moldovenesc nu a avut caracterul celui polonez, prezentat în 1938 de către Damian P. Bogdan⁶⁷, dar, pe lângă accepțiunea de întrevedere, întrunire mai trebuie acceptată una, anume aceea de Adunare de Stări convocată pentru garantarea omagiului personal depus de domnul țării regelui Poloniei. Aceasta reiese clar dintr-un document omagial a cărei redacție latină, restituită de Petre P. Panaitescu în 1957, spune că boierii lui Petru II îl susțin pe acesta în depunerea omagiului către Cazimir al Poloniei, făcută la 22 august 1448 la Hotin. „Făgăduim în plus – se adaugă în document – pentru toți oamenii și boierii și nobilii („terrigeni”⁶⁸) și supușii Țării Moldovei înainte zise, pentru fiecare deosebit și pentru toți împreună, câți au fost absenți acum, ca la adunarea sau parlamentul viitor, care urmează să fie convocat și adunat de domnul Petru voievod (*in congregacione*

⁵⁶ Pentru aceasta vezi *Cercetări critice*, XIII, 1939, p. 26, apud C. Cihodaru, *Sfatul domnesc*, p. 180.

⁵⁷ Este, după cum susține C. Cihodaru, *Sfatul domnesc*, p. 82, data ultimului act emis de cei doi împreună.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 82.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 62.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ *Ibidem*.

⁶² *Documenta Romaniae Historica, Seria A, Moldova*, vol. I, întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi, Editura Academiei, București, 1975, p. 292, 294-295, 296-297.

⁶³ L. Șimanschi, *Precizări cronologice privind istoria Moldovei (1432-1447)*, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol”*, VII, 1970, p. 80.

⁶⁴ *Acte inedite*, p. 216.

⁶⁵ I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare publicate de...*, București, 1913, p. 297-298.

⁶⁶ Conform documentului din 26 august 1434, trimisul polon în Moldova urma să discute detalii privind depunerea omagiului personal de către Ștefan lui Wladislaw al III-lea Jagiello și soluționarea statutului „holopilor” și a „celeadilor” din Moldova. Se făcea și mențiunea despre „judecățile cele mari”, probabil chestiuni legate de despăgubirea Coroanei polone pentru pagubele provocate în ultimii ani de domnie de Alexandru cel Bun ținuturilor polone de la granița cu Moldova (*Acte inedite*, p. 216).

⁶⁷ D. P. Bogdan, *Acte*, p. 8, n.1.

⁶⁸ Accepțiuni diferite a primit termenul de „terrigenae” – „terrigeni”. M. Costăchescu îl traducea prin „boieri, nobili” în textul actului din 26 septembrie 1387 (M. Costăchescu, *Documentele*, II, p. 602). Gh. I. Brătianu, *Sfatul domnesc*, p. 27, văzându-l asemănător celui de „regnicolae” din textele documentelor ungurești din aceeași perioadă, îl considera ca desemnând, mai degrabă, pe „pământeni, oameni privilegiați de „țară”. Chestiunea comportă o atenție specială fiind de o importanță deosebită. Interesantă este forma lui „terrigeni”, întrucât forma de singular „terrigena” devine la plural „terrigenae”, în limba latină clasică înțelegându-se „fii ai pământului”. Vezi *Dicționar latin-român*.

proxima seu parlamenta per ipsum dominum Petrum woyewodam convocanda et congreganda), de asemenea și ei să se lege, să se oblige și să dea scris, prin jurământ pe sfânta cruce, că vor păzi și vor ține cele mai sus scrise...⁶⁹. În exemplarul slavon al aceluiași act⁷⁰, Panaitescu descoperea o greșeală care conferise traducerii românești o lipsă de înțelegere: expresia *soimea pospolstvom*, corespunzătoare celei latinești *congregacione seu parlamento* a fost incorect despărțită în *so imea*⁷¹. Deci, prin *soimea pospolstvom* se înțelege *soimul general*, care, comparat cu *parlamentum*, dă *adunarea generală*.

Se impun unele precizări. Se știe că omagiul vasalic se depunea o singură dată pentru aceeași pereche suzeran-vasal⁷². Ori, din ultimul document citat reiese că Petru II ar fi urmat să obțină într-o adunare viitoare a boierilor și confirmarea celor absenți la Hotin la 22 august 1448, pentru a depune apoi un nou omagiu. Astfel, am fi puși în fața dovezii că în Moldova nu funcționa reprezentativitatea, confirmată însă de o serie de alte acte, relativ numeroase⁷³. Credem, însă, că, de fapt, ne aflăm în fața unei mărturii care certifică faptul că nu doar în cazul depunerii personale a omagiului se întrunea Adunarea de Stări, ci și în cazul întăririi omagiului prestat, atunci când situația o impunea. Cum situația Moldovei în august 1448 era destul de complexă și în interior și în exterior⁷⁴, suntem de părere că garanția efectivă a tuturor boierilor moldoveni a fost solicitată expres de către Coroana Poloniei pentru a asigura o legitimare deplină a vasalității domnului de la Suceava.

Constatăm și o distincție pe care izvoarele o fac între *soim*, în actele din 26 august 1434, 25 iunie 1441, 9 octombrie 1476 și *soimul general*, din actul din 22 august 1448. Conchidem, de aici, că în Moldova veacurilor XIV-XV avem atestarea documentară, pe lângă *sfatul domnesc*, desemnat în acte prin termenul de „*rada*”, a încă două instituții: un *soim* cu atribuții de politică externă și, posibil, de politică internă, și un *soim general* în ale cărei atribuții intrau garantarea prestării și întăririi omagiului personal depus de domn.

EUGEN ZUICĂ
Universitatea “Dunărea de Jos”
Galați

ABOUT SOME CONSIDERATIONS CONCERNING THE ASSEMBLY OF STATES IN THE XIVTH - XVTH CENTURIES IN MOLDAVIA

SUMMARY

In the Romanian historiography the Assembly of Estates was given different names like “The Great Assembly of the Country” and “The Community’s Conference”, names that are not certified for the XIVth and XVth centuries. Besides “*rada*”, the princely council, in the XVth century there is the possibility of documentary certification of “*soim*”, a Moldo-Polish meeting which discussed problems in litigation and the “general *soim*”, an assembly of Moldavian Estates which guaranteed the acts through which the Moldavian Princes acknowledged themselves as vassals of the King of Poland.

⁶⁹ P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 155.

⁷⁰ M. Costăchescu, *Documentele*, II, p. 737-740.

⁷¹ P. P. Panaitescu, *loc. cit.*

⁷² C. Racoviță, *Începuturile*, p. 267.

⁷³ Vezi documentele din 26 septembrie 1387, 6 ianuarie 1395 și 19 septembrie 1436 la M. Costăchescu, *Documentele*, I, p. 599-602, 611-615, 697-705.

⁷⁴ Pentru situația internă și externă a Moldovei vezi V. Ciobanu, *Țările Române și Polonia. Secolele XIV-XVI*, Editura Academiei, București, 1985, p. 52-55; N. Grigoraș, *Țara românească a Moldovei de la întemeiere până la Ștefan cel Mare (1359-1457)*, Editura Junimea, Iași, 1978.